

Kultúrák és értékek

A „Jó”, a „Rossz” és az antropológus. A Magyar Kulturális Antropológiai Társaság III. vándorkonferenciája 2012.

(2012. április 20–21. Docuart, Budapest IX., Ráday u. 18.)

1. A Magyar Kulturális Antropológiai Társaság (MAKAT) konferenciáját első alkalommal rendezték meg Budapesten, 2007-es és 2010-es miskolci előzmények után.
2. A kellemesen alternatív helyszínválasztás, külső-belső terekkel, kisebb zugokkal-kanyarokkal, könyvesstanddal, elérhető árú büfével mindenképp a rendezőket dicséri. Mondhatni, a tér, a hangulat és a téma ezen a tudományos összejövetelen kellemesen egybecsengett, és a rendezvény a szimpatikus összetartozás-érzés spektrumában helyezte el magát. A kétnapos összejövetel teljes részvételi díja mindössze háromezer forint volt, amiből diákok, MAKAT-tagok és egy napra érkezők további jelentős engedményt kaptak. Az egészségügyi és mentálhigiénés hazai konferenciákon is tapasztalható, időnként érthetetlenül és szegregálóan horribilis árakhoz szokott szakembert kellemesen meglepheti, hogy vannak értelmiségi körök, amelyek tagjai tudják, miként kell a professzionalitáshoz kellően alacsony árat társítani. A terepmunkán edződött antropológiában nem szokatlan egyfajta informális hangvétel, amit a szervezésben és lebonyolításban oroszánrészt vállaló, éppen aktuális fiatal generáció odaadása tovább segített. A hangulat tehát nagy vonalakban pozitív, fiatalos, mosolygós, beszélgetős volt, ugyanakkor jelentős mértékben hiányzottak a „nagy öregek”, a „karizmatikus tekintélyek”, aminek hazai tudománytörténeti jelentőségére még visszatérek. A rendezvény csattanós válasz volt az antropológiai (és hasonló határterületi) szakmák fel-felvetett kérdésére: „Hogyan is létezhetünk, dolgozhatunk mi itt ma Magyarországon, ha lényegében semmi ilyesmire nincs semmi pénz?” Úgy tűnik, mégis van olyan réteg és olyan közös szándék, mely (legalábbis egyelőre) továbbviszi a dolgokat. Talán nem véletlen, hogy a résztvevők jóval száz fölötti száma meghaladta a várakozásokat. Mindkét szekcióterem gyakran volt tele vagy közel tele, és ez mégsem keltette a tömeg feszengő érzését.
3. A péntek délutáni köszöntő és megnyitó előadás után a konferencia résztvevői két szekcióban folytatták tovább tevékenységüket pénteken és szombaton. Péntek este került sor a MAKAT tisztújító közgyűlésére is. Az egyes szekciók és előadások között csak ritkán és elég halványan lehetett felfedezni különösebb egymáshoz tartozást. Srí Lanka-i átokformuláktól dortmundi multikulti közösséghez, majd egy hindu szekta életétől két bükki falu szlovák lakosságának asszimilációjához jutottunk. A fiatal rendezők ugyan barátságosan fenntartották a konferencia kereteit, azonban az előadások és szekciók mögül hiányzott a szakmai moderálás, leszámítva időnként az előadás végének közeledtét jelző táblácskákat. Szinte egyáltalán nem voltak kérdések, viták vagy mélyebb elemzések pedig különösen nem. Az előadók – néha kissé stresszesen – elmondták-ledarálták szövegüket, majd úgy tűnt, maguk sem tudják, örüljenek, hogy túl vannak rajta, s így beírhatják önéletrajzukba, vagy azért jó lenne a témák maguk által meggyőződéssel vallott érdekességét valamiféle élő beszélgetéssel követni, kiegészíteni.
4. Minden előadás magyarul volt, az egyetlen angol nyelven meghirdetett prezentáció előadója a Közép-Európai Egyetemről nem jelent meg. A konferenciának nemcsak a szervezői, hanem a résztvevői és előadói is nagyrészt fiatalok voltak, húszas, legfeljebb harmincas éveikben. Mindez közrejátszhatott abban, hogy az ember inkább egyfajta egyetemi légkörben, szakdolgozó-PhD-s táborban érezhette magát, s nem egy tudományos szakterület hazai szinten a csúcson járó öregjeinek néhol színvonalas, néhol begyepesedett eszmecseréjében. A kulturális antropológia Magyarországon, úgy tűnik, folyamatosan kitermel újabb és újabb belépőket, résztvevőket, hisz a felsőfokú, egyetemi képzések folytatódnak, van elegendő jelentkező, azonban mivel a végzettség alig használható valamely szakmaspecifikus munkakörhöz, és a képzőhelyek

- státusainak száma elenyésző, a végzősök egy idő után valahol eltűnnek. Akik láthatók, s akik a konferencián is többségben láthatók voltak, azok az egyetemi végzés környékén vagy közvetlenül azután tartanak. Mire egy idősebb fiatalnak, egy fiatal felnőttnek valami „komoly”, „pénzkereső”, „családfenntartó” munkát kell vállalnia, ezek a fiatalok eltűnnek a szakmai horizontról.
5. Boglár Lajos karizmatikus személyének és kissé hányattatott hagyatékának emléke előadás tárgya volt, azonban az ő nagyszerű személyével való foglalkozás a halála után tíz évvel rámutat arra, hogy nincs elegendő számú, hozzá hasonló követő, nincs egyfajta kritikus és esetleg növekvő kritikus tömeg, amely egy kuhni paradigma hazai körét stabilan megalkothatná. Kapitányék az új belépők számára nagyon érdekesen elmondták előadásukban ugyanazt, amit a szakma hazai megalakításakor, húsz éve, ugyanis nincs meg a kiérlelt hazai antropológusoknak az a köre, amely a régi, jó esetben örökzöld előadások premisszáit a szakma legszínvonalasabb összefüvetelein, például egy hasonló konferencián megkérdőjelezné, „megcseleldzselné”.
  6. A nagyon érdekes, de kissé amatőr közös gyakorlat, amely ma nálunk antropológia néven fut, s amely maga is jó példa a társadalmi gyakorlat alapvető heterogenitására, ökonómiai, de emocionális aspektusaira is, az, ami a kimondott-kimondatlan összetartozás-érzést megalkotja. Nemcsak új belépők vannak, hanem elegendő számú, jókora csapatnyi magyar fiatal végzős, akik legalábbis a végzés környékén el tudnak jutni egy bizonyos fokú tudományos szintig; számukra ma már nem gond az alapvető nyelvtudás vagy a világ bármely pontjára való eljutás.
  7. A nem degradálónak szánt, de mégis egy mai hazai folyamatot szemléltető amatőrizmus mint jelenség összefügg azzal, hogy a konferencia azt mutatta, hogy a kulturális antropológia tényleges jelenlegi hazai alkalmazása, alkalmazhatósága elszakadt a nyugati szociálandropológiai trendektől, amelyekben az antropológia pillanatnyilag egyfajta alkalmazott filozófiává vált. Az előadások teoretikus megalapozottsága általában szinte a nullával volt egyenlő, s a sokszor csakugyan éles megfigyelőképességről tanúbizonyságot tevő kutatóerő az ismertetéseket gyakran tartotta az intelligens-diplomás utazási élménybeszámoló szintjén. A hazai trend valószínűleg központi eleme, hogy az antropológia művelői, a kutatók nagyrészt el vannak vágva a kurrens antropológiai szakirodalomtól és a nemzetközi szakmai közélettől. Mindez – könnyen lehet – az előnyükre válik. Gyakran sejlettek fel és bontakoztak ki az előadásokból hús-vér emberek és valós, élő társadalmi gyakorlatok, problémák, és az emberiség nem vált (legalábbis itt) egy elitista elefántcsonttorony illusztratív eszközévé.
  8. Egy másik, a fenti jelenséget megvilágító és magyarázó jelenség már kevésbé a szükségből erényt kovácsoló kategóriába tartozik. Legalábbis azokon az előadásokon, amelyeken magam jelen tudtam lenni, úgy tűnt, a mai magyar antropológiai gyakorlatból szinte teljesen hiányzik az állomásozó terepmunka, mely az antropológiát módszertani szinten a rokon diszciplínától hosszú távon elkülöníti. Úgy látszott, nem sokan töltöttek egy huzamban és a mindennapokban ott élve legalább hat, de inkább 12-24 hónapot egyetlen terepen, mely alapvetően különbözött volna az illető saját, eredeti kulturális miliójától, csak azért, hogy ott elsősorban és alapvetően antropológiai terepmunkát végezzenek. A néha csakugyan száraz és unalmas módszertani fejtegetések is majdnem teljesen hiányoztak az általam hallott előadásokból. Sok előadás viszont éppen emiatt kreatívan határterületinek tűnt, elsősorban a szociológia és a folklorisztika irányában, és az előadók általában nem hivalkodtak egyfajta kizáró „antropológia és csakis antropológia” identitással. A sokféleség összefügghet azon öröndetes ténnyel is, hogy az ország számos különböző városából, szervezetéből, egyetemi vagy kutatóközpontjából is érkeztek előadók és résztvevők.
  9. Összefoglalóan megállapítható, hogy a konferencia remek alkalom volt egyfajta szakmai keresztmetszeti kép megalkotására. Itt tartunk ma, 2012-ben Magyarországon. „Hánykolódva, de fennmaradva”, fiatalos lendülettel, sok humánus és éles szemű, de mégis kissé felszínes megfigyeléssel a világról és távol a tudomány kurrens trendjeitől.